

Svenska Dagbladet

Gäst Säkerhetsrådet

Samhällsförsvaret för att möta gråzonshot

Freddy Jönsson Hanberg, om att razzian mot Airiston Helmi i Åbolands skärgård borde vara en väckarklocka för Sveriges nästa regering.

Publicerad 2018-09-26



SÄPO varnar sedan flera år för att ryskt spionage och subversion är ett allvarligt hot. Foto: Tomas Oneborg

Det här är en text från SvD Ledare. Ledarredaktionen är partipolitiskt oavhängig med beteckningen obunden moderat.

Den gångna helgen genomförde den finländska polisen en omfattande operation mot företaget Airiston Helmi någon mil söder om Åbo. Denna operation och målet för den väcker frågor om hur det ser ut i Sverige. Kan något liknande hända här? Eller pågår det redan? Ja, att det på ett eller annat sätt redan pågår kan inte ha undgått någon.

** På senare år har Sverige drabbats av sabotage av skyddsobjekt och samhällsviktig verksamhet t ex tele- och radiomaster, sjukhus, kommunikationssystem och elförsörjning.*

** SÄPO varnar i varje årsrapport sedan flera år tillbaka för att ryskt spionage och subversion är ett allvarligt hot. Däremot pekar inte SÄPO ut Ryssland för att ligga bakom sabotage men väl att man ägnar sig åt krigsförberedelser.*

** Sociala media översvämmas av narrativ som syftar till att splittra och polarisera.*

** "Mediahus" som ägs av ryska staten sprider förringande och falska bilder av Sverige, något som plockas upp av "alt-right"-media i USA och Europa (inklusive Sverige).*

** För några år sedan avslöjade Veckans Affärer att det svenska mobilnät som används av polis, räddningstjänst, kustbevakning och kärnkrafts- och elnätsövervakning, kontrolleras av en oligark med kopplingar till Rysslands president Vladimir Putin. Läget idag är oklart.*

** Ryska staten vägrar betala hyra för ett hus man nyttjar bl.a. för sin handelsrepresentation på Lidingö, det s k rysshuset. Huset och flera andra ryska diplomatbyggnader attackerades i januari i år.*

Detta är exempel på hur främmande makt på olika sätt angriper svenska skyddsvärda tillgångar eller samhällsviktig verksamhet. Vissa åtgärder kan handla om förberedelser för ett eventuellt framtida angrepp. Det finns alltid ett mått av strategisk kommunikation inblandad – man kanske vill visa att den svenska regeringen är handlingsförlamad, att Sverige inte kan skydda utländska beskickningar eller utländska medborgare eller på annat sätt visa sig stark själv eller visa att vi är svaga.

Ibland talas det ekonomisk krigföring, vilket skiljer sig från geostrategiskt eller geoekonomiskt agerande av typen handelskrig eller sanktioner som stormakter ägnar sig åt. Ekonomisk krigföring handlar snarare om att med fientliga avsikter förvärva (eller vägra avträda) tillgångar, företag, fastigheter och andra objekt i ett målland. Dessa handlingar behöver inte uppfattas som fientliga initialt, det kan också vara så att endast några få känner till de långsiktiga avsikterna.

När det gäller Ryssland så är det väl känt att landets ledning och myndigheter ofta agerar opportunistiskt vilket i dessa sammanhang betyder att de kan förneka fientliga avsikter ända fram tills att de faktiskt agerar fientligt. Det låg kanske inte i korten initialt men det visade sig uppstå en möjlighet.

Det rysk-tyska energikonsortiet Nord Stream har (haft) behov av mark, fastigheter och infrastruktur på platser som är viktiga för Sveriges försvar och kommunal ekonomi ställs då på ett olyckligt sätt mot nationella säkerhetsintressen. Berörda svenska myndigheter hävdar att denna intressekonflikt nu utreds på regeringens uppdrag (*Utredning om förbättrat skydd för totalförsvarsverksamhet*). Ett delbetänkande överlämnades till regeringen i april i år. I delbetänkandet föreslås att Skyddslagens uppräkningslista över möjliga skyddsobjekt utökas. Slutlig redovisning av utredningen genomförs i april 2019.

Peter Larsson på Sveriges regionala flygplatser tog nyligen i [SvD](#) upp problemet att flygplatser kan hamna i utländsk ägo. Ovan nämnda utredning bör särskilt titta på hur underrättelser meddelas mellan olika myndigheter. Är flygplatschefen på det privata bolaget skyldig att meddela Polisen, SÄPO eller Länsstyrelsen i händelse av brott mot tillträdesbestämmelser? Kanske det mest sannolika är att styrsystem eller annan känslig infrastruktur störs eller hackas – hur skall myndigheterna meddelas då, eftersom det sannolikt krävs djup sakkunskap för att avgöra omfattning och verkan?

Om Försvarsmakten bedriver verksamhet på samma flygplats – skall då även Must blandas in? Finns det säkra kommunikationslösningar för att meddela sig? Måste man meddela om man haft intrång? Många företag vill helst inte berätta om sådant eftersom det är dålig reklam. Skrivningarna i den nya Säkerhetsskyddslagen ställer krav på detta, men hur skall efterlevnaden kontrolleras?

I diskussionen om svensk förvaltning talas ofta om stuprör och att ämnesdepartement har en tendens att kommunicera med "sina" myndigheter, men inte med andra departement och deras myndigheter. Man talar då om att införa "hängrännor" – alltså tvärasektoriell samverkan. Men när det gäller privata näringslivet eller kommuner finns det varken stuprör eller hängrännor. De är bortkopplade från systemet.

En ny regering bör genomföra en snabb och effektiv förändring av lednings- och samverkansmodellen för totalförsvar med inriktning på ett "samhällsförsvaret" i vilket de förvaltningsmässiga stuprören kompletteras med hängrännor och extra rännor till aktörer utanför den offentliga sektorn. Detta för att t ex en kommun inte ska kunna godkänna att en främmande stat förvärvar en hamn eller en flygplats, och att privata företag som driver samhällsviktig verksamhet ska kunna lämna ifrån sig underrättelseinformation till myndigheter på ett säkert sätt.

Det räcker inte med att utreda vad som kan klassas som ett skyddsobjekt, många fler verksamheter måste inkluderas i planering och ledning av totalförsvaret.

Den som utses att utreda hur det svenska civila försvaret skall organiseras och ledas (Ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar) bör inleda sin studie med att skapa förutsättningar för en sådan förändring. Det räcker inte med att det militära försvaret varje år erhåller 45–50 miljarder kronor (vilket förvisso är för lite) när det civila försvaret skall gå runt på ett par miljarder. Det handlar om cyberförsvar, ekonomiskt försvar och juridiskt försvar som är i ständigt pågående insats. Samtidigt är alltså resurserna för att bygga upp en tillräcklig försvarsförmåga på dessa områden försvinnande små.

”Ledningsutredningen” bör i första hand svara på frågan om hur svensk krisberedskap och civilt försvar skall ledas i gråzon och skymningsläge. I djupaste fred är det glasklart och så även i krig och örlog. Det är när det varken är krig eller fred som det blir svårt och det gäller särskilt för alla de privata företag som bedriver samhällsviktig verksamhet. I dessa företag har man ingen kunskap om vad staten kan, vill och får göra med privata företag. Och även om länsstyrelserna sakta börjar lära sig det så är det långt ifrån alla myndigheter som vet det heller.

En viktig utredning i sammanhanget – Näringslivets roll inom totalförsvaret samt försörjningstrygghet i fråga om försvarsmateriel – har just påbörjats av förre landshövdingen Elisabeth Nilsson. Tråkigt nog andas försvarsdepartementets kommittédirektiv också Kalla kriget med K-företag och försvarsmateriel i fokus.

Frågan om privata företag bör rimligen också adresseras av utredningen Hälso- och sjukvårdens beredskap och förmåga inför och vid allvarliga händelser i fredstid och höjd beredskap, eftersom det förvisso finns privata sjukhus och vårdcentraler, men framförallt sjuktransportverksamhet och läkemedelsdistribution – som både är privatiserad och utlandsägd.

Processer och rutiner för hur staten agerar tillsammans med dessa företag måste utarbetas. Vad skulle den företagare tro om det en vacker dag knackar på dörren och någon kommer in, lyfter på hatten och säger: ”God dag, jag är från staten, jag tänkte att ni skulle jobba för mig ett tag nu!” och hänvisa till gråzon, hybridkrigföring och krisberedskap?

Kanske viss ledning kommer att ges av utredningen: En ny myndighet för psykologiskt försvar? Hur skapar staten förtroende och tillit? Även SIS (Svensk standard) bidrar med ett försök att etablera en standard för gemensam nomenklatur och förmågevärdering eftersom myndigheter idag använder olika begrepp för samma sak. Det förekommer även att ett och samma begrepp har olika betydelser. ”Stabsläge” är ett sådant. Det används av sjukhusen och polisen men betyder olika saker.

Det står klart att alla dessa utredningar, studier, satsningar och styrningar saknar helhet och överblick – samtidigt som angriparen kan välja att ge sig på de delar som är svagast eller som rentav faller mellan stolarna. Vem tar ansvar för det? Ett allomfattande helhetsgrepp för att bygga upp ett samhällsförsvaret krävs. En effektiv förändringsledning måste etableras omgående så att Sverige kan bygga upp en tröskel som är lika hög över hela bredden.

FREDDY JÖNSSON HANBERG är grundare av [Totalförsvarsstiftelsen](#).

Uppdaterad 27/9 2018.
